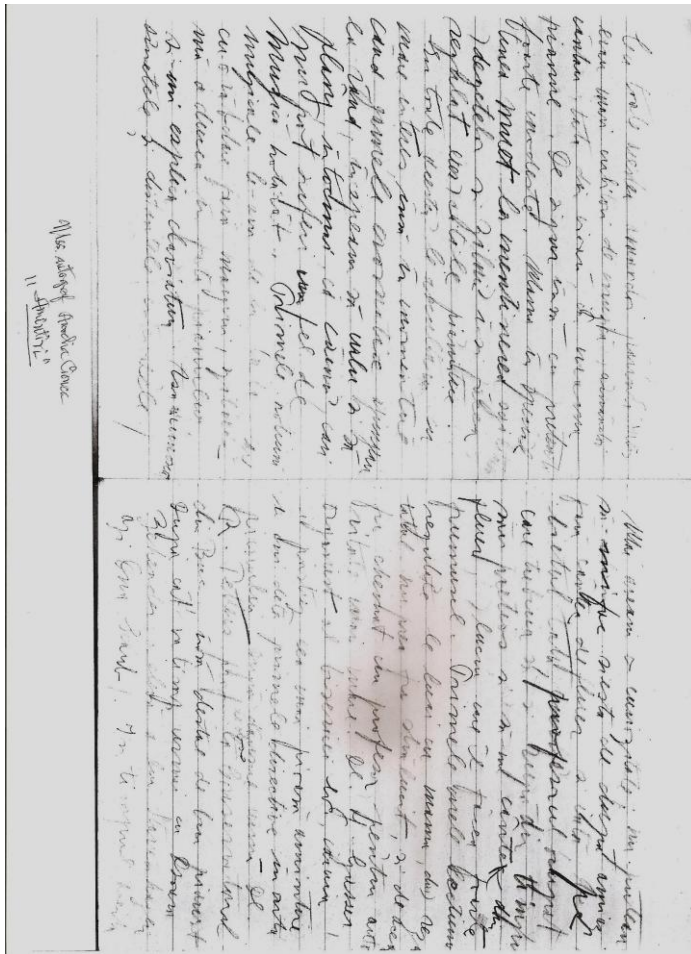

Muzicieni români în texte și documente (XXIV) Fondul Aurelia Cionca

Viorel Cosma

După toate aceste întâmplări care m-au atins adânc, oboseala brațului meu tot persistă, așa că întreg anul care urmează îl petrec acasă, tristă, fără să cânt, nefiindu-mi îngăduită nici o oboseală. A fost un an tragic, însă căruia urmează altul, și mai trist, 1909.

Încă un an fără muzică.

Un concert anunțat la Berlin a trebuit suspendat tot din cauza bolii brațului meu. Imi petrec timpul citind toată opera lui Shakespeare, care îmi aduce mare consolare. Am început să primesc eleve, dintre care micuța Hedy Durrer, un copil plin de talent, imi face multă bucurie. Vara o petrece din nou la Cacovița, unde rămân cu fratele meu Romulus mai multă vreme. Încă un an de sacrificiu, în care însă brațul meu merge vădit spre bine.

Încep, încurajată fiind de Romulus, care tot timpul suferinței m-a îngrijit în mod neînchipuit, după metode naturale, încep iar să cânt, schimbându-mi sistemul de a exersa, cu desăvârșire. Și încet, treptat, tot mai bine-mi merge. Încurajată, încep pregătirile în vederea concertelor, însă tot cu mare precauțiune.

Cine ar fi crezut că după încercările acestea grele să urmeze cea mai grea, cea mai grozavă, la care nimeni din noi nu se putea aștepta! În toamna anului 1910, la sfârșitul lunii octombrie, pierd în mod neașteptat pe părintele meu bun și întotdeauna plin de sănătate. Într-o seară la o partidă de șah cu fratele meu Romulus, fu lovit deodată de o hemoragie cerebrală, în cea mai bună dispoziție, iar în dimineața următoare închise ochii pentru vecie.

A fost o noapte grozavă, nici un doctor nu se găsea sau nu voia să vie într-ajutor, numai bunul nostru medic al casei, doctorul Walzmann a venit și a făcut ce i-a stat în putere; spre ziuă mai veni un medic care ordonă să se facă o incizie la braț pentru lăsdarea sângelui dar era prea târziu.

Mama mea fiind în așteptarea unui nou eveniment și trebuind a fi cât se poate ferită de emoții, eu a trebuit să veghez lângă patul tatălui meu și să stau într-ajutor la toate zadarnicele lor încercări. Era prea târziu.

Au urmat zile triste, negre, fără cea mai mică perspectivă de lumină. Școala evanghelică și vrednicul ei director, Dr. Blümel, au făcut înmormântarea tatălui meu și al iubitului lor coleg, pe cheltuiala eforiei școlare, ridicând pe mormânt un monument frumos de marmoră neagră, în memoria neuitatului profesor a atâtor generații de elevi și eleve. Curtea, prietenii, au trimis cele mai frumoase flori.

După această zguduire sufletească trebuia să ne gândim la ce va veni, ce va fi, căci am rămas fără nici un sprijin în viață.

Într-o bună zi sunt chemată la Cotroceni în audiență la Regina Maria, pe atunci principesă de coroană. Prințesa, foarte emoționată, îmi vorbi cu dragoste multă de tata „unchiul nostru” cum îl numeau copiii regali; de jalea mare a micuței prințese Mignon, când a auzit că bunul unchi n-are să le mai povestească niciodată basmele minunate care numai el știa să le spună, și îmi încredință copiii săi pentru a lucra cu mine muzica. Lecțiile urmau să înceapă cât de curând, având ca eleve pe ambele principese.

Și într-adevăr începeai lecțiunile, venind regulat de 3 ori pe săptămână la palatul Cotroceni și fiind întotdeauna reținută la dejun cu familia regală, care îmi arăta cea mai delicată atenție. Pentru mine aceste lecții erau o ocupație pe cât de binevenită, pe atât de interesantă. Mai ales, că nici acum, trebuind încă să-mi menajez brațul, nu puteam lucra pentru mine decât cu cea mai mare precauțiune.

Eram recunoscătoare împrejurărilor care mi-au adus această muncă mai intensă și plină de răspundere. Prințesa Mignon era de o drăgălășenie surpintătoare. Desigur că muzica era încă un ceva prea dificil pentru vârsta sa fragedă. Cealaltă principesă, Elisabeta, își lua însă munca mai în serios, fiind și mai mare ca vârstă. Totuși se simți mai atrasă de cânt decât de pian.

În ajunul Crăciunului, trist de astă dată, a venit la noi pe lume o fetiță, pe când eu împodobeam bradul pentru micul Vidi, fratele nostru. Era atât de mică fetița, încât nimeni nu-i prezicea că va trăi. Însă pe zi ce mergea, se înzdrăvenește și se făcea frumoasă văzând cu ochii, iar în scurt timp, mica Mărioara, era marea bucurie a noastră – o consolare în zilele întrunecate de griji, în care trăiam.

Dar, încet, încet, grijile dispăreau, mama avea o pensie lunară care însă oricând putea să înceteze, deoarece tatăl meu, fiind român la o școală germană, nu putea avea acest drept. S-a făcut această pensie numai din marea dragoste pe care o purtau toți îndrumătorii de la acea școală pentru colegul lor iubit.

Eu încep însă să am mult de lucru, lucru care producea atât ca să poată să ducă ai mei o existență mai sigură. Sunt, în fine, în stare să trimit pe fratele meu Romulus pe speze proprii, la Berlin, pentru a-și perfecționa studiile sale violonistice la un mare maestru de acolo. Buna regină Elisabeta trimite și ea un ajutor bănesc în acest scop; sufletul ei larg înțelesese situația mea grea în care mă aflam.

Încet, încet, începusem să cânt mai regulat. Fac cunoștința primului concert-maistru al orchestrei Filarmonice Géza de Kresz, un

ungur de viță nobilă, cu care încep să cânt regulat sonate pentru pian și violină. După câțva timp decidem să dăm un concert împreună la Ateneu.

Acest concert ia ființă sub patronajul principesei moștenitoare Maria și în folosul societății pentru profilaxia tuberculozei. Asistă aproape întreaga familie regală. Pentru mine înseamnă că am luat din nou contact cu publicul, după o absență de 2 ani de pe scena de concert.

În acel an sosește în BUCUREȘTI celebrul trio rus compus din frații Press și pianista Vera Maurina. Eu vorbisem mult despre acest ansamblu ideal, la curtea noastră, și principesa Maria era foarte curioasă de a-i auzi.

Într-o zi, la 5 după-amiază, se aranjă o recepție muzicală la Cotroceni în onoarea celebrului trio. Muzicieni de rasă, interpreți desăvârșiți, reușiră să emoționeze adânc auditorii. Rar, poate niciodată nu s-a auzit așa o interpretare a marelui trio în LA minor de Tschaiowsky. Eu nu mă mai dezlipeam de dânșii, care asemena găsiră în persoana meape cineva care îi aprecia cu tot sufletul. Pornirăm împreună într-o mașină încărcată cu violoncel, vioară, pupitre și condusei până la hotel, unde violoncelistul Iosef, un omuț de trei șchioape, cu greu se putu despărți, asigurându-mă că „îi sunt de tot simpatică”.

La Ateneu au dat un concert, însă cu prea puțină lume. Pe atunci concertele de muzică de cameră, fie ea cât de ideal realizată, aveau prea mulți adepți la noi.

După câțva timp, trece renumitul dirijor Oskar Nedbal prin București, oprindu-se spre a dirija două concerte simfonice. Îi fac cunoștința și cântăm împreună de câteva ori la două pian. Un om de o statură enormă, însă un muzician desăvârșit. În programul său făceau parte și inspiratul poem simfonic ”Marsyas” de mult dotatul compozitor Castaldi.

Alfonso Castaldi, italian de origine, însă trecând din prima tinerețe în țară, este îndrumătorul tinerei noastre generații de compozitori. Deține la Conservator clasa de compoziție și orchestră.

Din școala sa au ieșit Ion Nonna Otescu, Mihail Jora, Filip Lazăr, Mihail Andricu și alții.

Vacanța noastră, de astă dată, fără părintele nostru, o petrecem la Cacova, unde fiecare colț ne amintea de cel dispărut.

În aprilie 1912 sunt numită profesoară la Conservatorul de muzică și artă dramatică din București. Catedra aceasta fu creată anume pentru mine de către ministrul instrucției – C.C. Trion, un fiu înțeleghător și încurajator al artelor la noi. Această catedră avea

atribuția de „clasă pentru domnișoare”, ministrul găsimd că fiind prea tânără titulara, ar fi primejdios să se primească și elevi de celălalt sex. Eram atunci de-abia la începutul vârstei de 20 de ani.

Elevele mele, selectate de prin alte clase de piano de la Conservator, aveau pentru mine un fel de admirație care nu era departe de adorație.

În șase săptămâni clasa mea a fost în stare să obțină un strălucit examen de fine de an, spre uimirea și bucuria directorului de atunci, celebrul nostru cântăreț D. Popovici-Bayrenth.

Înainte de venirea mea acolo, nimeni aproape nu îl lua în seamă pe Bach, nici pe Brahms. Pot să spun că eu am fost aceea care am introdus în școală pe acești mari compozitori, iar în concertele mele date în București, figurează pentru prima oară pentru public numele lui Johannes Brahms.

În fine încasam și prima mea leafă, care atingea suma de 150 lei lunar, pe atunci reprezentând totuși ceva!

Plecăm vara din nou în Ardeal, unde ne întâlnim cu toate rudele. Îmi amintesc de o zi frumoasă de august, când făcându-mi-se dor de pain, am fost poftită cu fratele meu Romulus la preotul evanghelic din marea și bogata comună Călnic, care avea un instrument bunicel. Fusese o excursie frumoasă prin pădurea veche de stejari, iar ajungând în Călnic văzurăm cu uimire în jurul străvechei cetăți din mijlocul satului, a cărei origine datează din timpul războiului așa-zis „Bauernkrieg” (1465), așezate niște turnuri de mare calibru. Mari manevre ale unor regimente austriace se desfășurau în acea regiune.

La preot, de altfel, găsirăm casa plină de ofițeri, de la general la locotenent, toți erau așezați la o masă lungă plină de bunătăți. Furăm întâmpinați cu mare bucurie, iar generalul comandant încercă să-mi facă curte, lucru care mă amuză mult.

După acea masă veselă, mă așezai la pianul Ltügel, și începui să cânt. Mulți dintre dâșii erau atât de emoționați încât erau cu ochii plini de lacrimi. Un tânăr medic militar, mă rugă să acompaniez în lieduri de Schubert. În fața pianului printr-o mare fereastră pătrundea lumina lunii, care se ridica melancolică și arămiepeste dealurile împădurite. Mi-aduc aminte că am fost conduși cu facile acasă și am ajuns târziu, după miez de noapte, plini de frumoase amintiri ale acestei zile petrecute atât de poetic.

Toamna aduce obișnuitele concerte simfonice sub direcția Dinicu. Cânt într-un concert de muzică de cameră și urmez foarte regulat sedințele de sonate cu Géza de Kresz. Conservatorul se mută, neavând local propriu, în str. Visarion. Aceasta face ca să avem încă

o lună de vacanță, lucru, care nu îl regretăm deloc, fie zis în paranteză.

Se reîntoarce curtea și reîncep lecțiunile cu principii regali. De această dată se mai adaugă un elev, micul prinț Nicolae, care insistă grozav să îmi fie și el elev. „Bine, ai să înveți și tu cu domnișoara Cionca (micul prinț nu mă numea altfel decât „Madame Cionca”), dar ai să vezi că o să o plictisești și pe urmă n-am să-ți mai dau voie”, zise augusta sa mamă. Prințul are talent, dar e preocupat cu prea multe alte gânduri, de exemplu grozav îl preocupă tot ce este mecanică. Primește în dar un mic automobil de două persoane, pe care însuși, deja de pe atunci, îl conduce admirabil. După fiecare lecție trebuia să cedez rugămintelor sale, de a mă conduce cu mașina până la cupeul regal, care trebuia să mă ducă acasă, trimitând cupeul să mă aștepte la podul din bulevard. Cursa se făcea în mod vertiginos, mai ales prin imensul parc al palatului, așa că de multe ori aveam impresia că n-am să mai ajung teafără la cupeu. (Mai mare sperietură trăgea Părintele profesor de religie al prințului, pe care prințul îl plimba cu multă predilecție, mai ales, când îl vedea făcând o mulțime de cruci cu vorbele: „mai las-o taică mai domol, Doamne – iartă-mă, că îmi vine amețala”.)

Izbutisem să-l fac să cânte pe prințisor „La arme” de Castaldi, însă aceasta era deja o mare izbândă. Mai mult, și din ce cu mai multă asiduitate, tânăra și frumoasa Elisabeta se dedica cântului. Începuserăm să lucrăm Mozart și Grieg. Are un glas de dulceță fără să fie mare, și un fel de a spune limpede și impresionant. Începurăm chiar Schubert și Schumann.

Un eveniment muzical: Tereza Carreño – cea mai mare pianistă a lumii, concertează la Ateneu în două recitaluri proprii și ca solistă într-un simfonic. Stârnește admirația și entuziasmul publicului, prin neasemuita-i poezie și forță titanică de care dispune.

La sfârșitul unui recital cântă în plus marșul militar de Schubert-Tausig, lăsând o impresie ca o formidabilă orchestră de 70 de oameni. I.C. Brătianu, primul ministru de pe atunci, se suie pe scenă împreună cu multă lume din sală, spre a vedea îndeaproape miraculoasele degete cântând. Dorința mea a fost să fac tot posibilul de a izbuti ca marea artistă să fie poftită la palatul Cotroceni, căci nu știu din care cauză familia regală n-a putut asista la concertele sale.

Cu toată insistența mea pe lângă principese, am găsit potrivnică acestei invitații pe pianista Cella Delavrancea, pe atunci prietenă cu principesele, pe cuvântul că „Tereza Carreño-ar fi pianistă destul de celebră!!!”(Nu știu cu ce a putut supăra marea Tereza pe această tânără pianistă, căreia ia-ș fi dorit să ajungă la

măcar o parte din celebritatea sa!) Și-așa curtea noastră a rămas cu paguba de a nu o putea auzi.

Ca soliști se mai perindează în concertele simfonice: Raul Punny, marele pianist francez, care pe lângă joc foarte masculin, mai avea o ușurință și o finețe de a interpreta muzica veche franceză în așa chip, după cum, cu mult duh a observat regele Ferdiand al Bulgariei, al cărui oaspete era: „C'est un elephant en travaillant à la dantelle” – făcând totodată aluzie la trupu-i voluminos. Pe urmă frumoasa pianistă Germaine Schnitzer, care însă avea de luptat cu marea amintire a uriașei sale colege Tereza Carreño. Mai cântă, ca solistă, și pianista româncă Cella Delavrancea, fiica marelui scriitor, pomenită mai sus – un talent interesant care n-a ajuns încă la maturitate.

Evenimente mai însemnate n-au mai fost, în afară de concertele Isaye, marele și pînă acum neîntrecutul rege al violinei, care concertează cu celebrul său partener de sonate, pianistul Raul Pugno. Niciodată nu mi-a fost dat să mai aud Sonata Kreutzer de Beethoven și Sonata în La de Cezar Franck în chip atât de desăvârșit. Această contopire de cânt și de suflute, ca la acești doi mari, această lipsă totală de efecte ieftine și de artificii, te făceau să uiți că ai în fața ta doi oameni, era artă coborâtă de sus, din cer. Mai târziu am mai ascultat aceste două capo d'opere cu mult răsfățul de cucoane, violonistul Jacques Thibaud, pianistul francez Alfred Cortot, însă erau amândoi departe de desăvârșirea celor doi titani. Yassaye mai figurează ca solist al unui concert simfonic, cântând concertul de Beethoven. Însă deja în repetiția generală, o durere rebelă de dinți îi strică dispoziția și fața lui de „bebe” uriaș se contractează plină de durere. La concert chiar, această indispoziție îl fac distrat și în începutul concertului, care e scris în re major, se trezește cu toată cadența făcută în Do major! Îl am încă înaintea ochilor mei, ce figură speriată a făcut în acel moment revenind pe urmă, totuși, la tonalitatea normală. Cu toate acestea, arta lui divină cucerește publicul, chiar cu acest mic accident de memorie.

Într-alt concert simfonic figurează și ca dirijor plin de vervă și extrem de interesant. La un moment dat însă, observând în loja de avant-scenă o doamnă nostimă și foarte elegantă, rămase cu ochii țintă la ea, uitând să dea semenle necesare orchestrei, care grație numai rutinei a putut să se descurce, fără ca să se întâmple ceva mai rău. Iar ochii de „bebe” speriat și groaza întipărită pe față, care cu toată nemărginita admirație a publicului față de personalitatea artistică a dirijorului, provoacă o criză de ilaritate în sală. Cu toate acestea, programul consacrat muzicii franceze, a atins ca interpretare culmi

nebănuite sub mâinile de vrăjitor al acestui maestru unic. Pentru mine, acest an n-a fost prea fecund în ce privește activitatea mea artistică.

M-am mărginit a lucra programele, neglijate din pricina bolii brațului drept, și lucram mult cu elevii mei de la școală, care mă interesau tot mai mult. Printre talentele de seamă citez pe tânăra pianistă Hedy Durrer, dotată cu extraordinara memorie muzicală și pe Zoe Steriade, o interpretă înnăscută a lui Franz Liszt, a cărui concert în Mi bemol îl interpretează în chip strălucit la examenul de fine de an, absolvind școala cu mult succes. Pentru prima dată s-au cântat în Conservator concerte la două pianе la examene, acompaniamentul fiind ținut de mine. Lucru care îl face să exclame pe energicul director Popovici-Bayrenth, fără niciun ocol, adresându-se către profesorii prezenți: „De ce nu faceți și D-voastră așa?”

Printre elevele mele interesante și particulare, erau două surori, Iscovici, cea dintâi foarte dotată și fostă elevă a marelui pedagog pianist Theodor Leschetizky, amândouă făcând parte dintr-o familie adorabilă și extrem de muzicală. Afară de aceste două surori, mai aveam încă unele, însă mai puțin interesante. Contesa Czernin, soția ambasadorului austriac mă roagă să predau lecții fiicei sale, care era prietenă cu principesele noastre. Însă aceste lecții n-au fost de lungă durată, din motivul că tânăra contesă, fiind de altfel un copil destul de silitor, era cu totul lipsită de talent, și în acest sens lecțiile nu mă satisfăceau deloc.

Intrăm în vara anului 1914, atât de plină de evenimente, care urmau să zguduie din temelie întreaga Europă. La 30 iunie sunt asinați la Sarajevo arhiducele Franz-Ferdinand, moștenitorul austro-ungar și soția sa – ducesa Sofia de Hohenberg.

În București, e mare consternare, mai ales la curte, familia noastră regală fiind în strânse legături de prietenie cu familia domnitoare austriacă. Mai ales bătrânul și înțeleptul nostru rege Carol și buna regină Elisabeta sunt profund îndurerați de lovitura care a trebuit s-o îndure vechiul și iubitul prieten al lor, împăratul Franz Joseph.

Plecarăm din București spre Transilvania, într-o atmosferă apăsătoare și deprimantă. Violonistul și prietenul meu atât de credincios Géza de Kresz, austriac și el, vine să-și ia rămas bun și cu sufletul plin de griji pentru familia sa din Budapesta. Prevedea oare negrele timpuri care urmau să fie?

În Ardeal toate gările pe unde treceam erau pavoazate în doliu. Peste tot domnea grija și presimțirea unei grele furtuni, ce trebuia să se dezlănțuie asupra omenirii întregi.

După un interval de timp, la începutul lui iulie, plec împreună cu Romulus la unchiul meu, doctorul Mihu, în frumoasa comună Cristian, lângă Sibiu. Casa medicului din comună era mai mult decât ideală, cu multe odăi largi și frumoase, verandă, curte și grădină imensă, pline de flori și fructe, pe care vară-mea Romana le îngrijea cu deosebită iubire. Comuna era în majoritate locuită de sași și îți făcea impresia unui orașel medieval a cărui cetate situată în centru era plină de interes, cu vechile sale ruine și străvechea biserică aflătoare înăuntrul zidurilor. Totul îți evocă timpurile trecute, chiar sunetul cornului păzitorului de noapte (Nachtwächter), care își făcea datoria de a anunța localnicilor adormiți, orele nopții, într-un costum ca de pe vremea lui Martin Luther, cu lanternă, paloș și cu corn lung, urmat fiind de un credincios patrușed. Mai ales în nopțile cu lună, vraja evocării trecutului era deplină.

Mi-aduc aminte că tot într-una din nopțile acelea, bietul păzitor băuse cam mult din bunul vin de Cristian și la un moment dat semnalul cornului sună miezul nopții, însă în loc de 12, fuse de această dată 27!

A doua zi întreprindem o excursie în trăsura la băile Ocna Sibiu, pe atunci „Vizakna”, iar de acolo la Sibiu, unde mă întâlnesc cu prietenul meu muzical Géza de Kresz, care se bucură peste măsură văzându-mă.

La sfârșitul lunii iulie, dintr-o dată se decretează mobilizarea în Austro-Ungaria contra Serbiei vinovate. Trenurile se suspendă pentru civili; iață-ne prinși pe loc în Cacova. O jale mare apasă satele noastre românești, care își revarsă procentele de oameni pentru a fi trimiși în luptă pentru Patrie și Împărat (!). Nu se-aud decât vaiete de femei și copii, care își însoțesc tații și frații până unde pot, până la gară. De dimineață bat clopotele bisericilor, anunțând mobilizarea. Jandarmi unguri, mai miloși și ei de această dată, strâng bărbați de pe la vetre. Ziarele sunt citite cu înfrigurare, situația tot mai tulbură, toată Europa pare a fi trasă în măcelul care se pregătește.

După lungă întârziere ne luăm și noi rămas bun de la locurile noastre frumoase, cine știe când le vom revedea iar! Plecăm spre țară pe la Sibiu – Turnu Roșu, granița ce ne desparte. Niciodată funcționarii vamali unguri n-au fost atât de plini de politețe și atenție față de călătorii români, ca acum. Altă dată dacă nu vorbeai în limba lui Arpad, n-aveai cum să te înțelegi cu ei; acum vorbeau dintr-o dată tot felul de limbi. Teama de o eventuală invazie a României în Ardeal, îi făcea deodată poligloți în cel mai strict sens al cuvântului.

La București mare fierbere și întruniri politice. Țara cerea intrarea în război contra ungarilor. Cu greu ținea piept furtunii,

Întocmai ca un vechi stejar, bătrânul și înțeleptul rege Carol, care nu vedea o intrare posibilă decât alături de puterile centrale. Din trecut învățase să fie prudent și să n-acorde încredere muscalului fățarnic, care numai prieten nu ne-a fost și nu ne va fi niciodată. La Sinaia, în 14 septembrie, marele și bunul suveran închide ochii pentru vecie. Emoțiile și decepțiile îndurateau fost prea mari; rezistența de oțel s-a năruit într-o noapte pe neașteptate. Buna și înțelegătoarea sa tovarășă a stat de veghe tot timpul lângă el.

În București consternarea era la culme. Pentru moment orice preocupare politică și războinică este înlăturată. În mijlocul deprimării generale, principele Ferdinand este proclamat rege. Iar la câteva zile se face înmormântarea grandioasă a celui care a fost întemeietorul României moderne.

Din balconul Conservatorului de muzică, pe atunci în str. Visarion, priveam cu o serie de colegi cortegiul înmormântării, care se desfășura pe marele bulevard Brătianu. În aer plutea o tristețe imensă, iar toate clopotele orașului cântau cu jale. Cu moartea regelui, mie personal mi s-a năruit o lume întreagă! La curtea de Argeș doarme somnul de veci marele rege, unde mai târziu va veni să se culce alături de el cea mai bună dintre regine, soția sa Elisabeta doamna.

După tristul eveniment, lumea începu iar să se ocupe de intrarea noastră în război. Regele Ferdinand părea că ar continua politica ponderată a unchiului său, însă Regina Maria era de spirit mai războinic. Era ferm convinsă că numai alături de tripla antantă, România va fi în câștig. Strălucitoarea și mândra tânără regină era suverană cu trup și suflet. La scrisoarea mea de condoleanță, pe care o adresez principesei Elisabeta, aceasta îmi răspunde în termenii cei mai afectuoși, mulțumindu-mi în numele mamei sale pentru rândurile mele.

După 6 luni în doliu adânc, are loc prima serată muzicală la Palatul Cotroceni: George Enescu și cu mine cântăm a doua sonată de Beethoven și sonata în Sol major de Brahms, amândouă fără cea mai mică repetiție înainte, însă cu toate acestea într-un ansamblu ideal, chiar spre surprinderea noastră, a celor doi soliști. Ne-am înțeles de minune unul pe altul. Aceleași intenții, aceleași nunațări. Familia regală era în extaz. Doliul doamnelor de onoare în frunte cu regina dădea o notă bizară. Toate aceste doamne aveau văluri de crep negru cu tocă în formă de bonetă brodată cu crep alb. În seara aceea mai debutează cântărețul de operă R. Vrăbiescu.

Lecțiile mele la curte urmează regulat. Principesa Elisabeta învață să solfegieze cu Carlota Leria, pe atunci cea mai reputată

profesoară de cânt din București. Mici reuniuni intime au loc la principesă, unde începe să deuteze și dânsa cu lieduri de Schumann. Acolo am cunoscut pe un domn Djuvara, viitor ministru al țării la Bruxelles(fost elev al tatălui meu), pe pianistul Piaggio, un argentinian, muzician bun, prins de împrejurările războinice din România.

Nu pot să uit pe excelenta persoană – Miss L. Wilm, educatoarea tinerelor prințese și una din cele mai devotate ființe față de persoana mea, dându-mi întotdeauna cele mai sincere dovezi de prietenie, cu toată marea diferență de vârstă, dânsa fiind în etate.

Vești bune primesc de la fratele meu Romulus din Berlin, care e pe drum de a-și termina studiile acolo. Maestrul său, I. Barmas, îl numește asistent al clasei sale la Conservatorul Kenworth Scharwenka. Din cauza situației tulburi în Europa, nu pot să mai îndrăznesc să mai proiectez măcar vreun concert în străinătate, mărginindu-mă a cânta în țară. Sunt chemată de Crucea Roșie din Brașov, spre a concerta acolo. Concertul este aranjat și cu un curs al Asociației femeilor române din inițiativa contesei Mike – o frumoasă aristocrată ungară. Tot pentru acest concert este angajat și Géza de Kresz, asemenea și mult talentata Mărioara Moga, fiica marelui nostru compozitor ardelean Gheorghe Dima, care va recita câteva versuri.

Plec din București împreună cu prietena mea Georgeta și cu Géza de Kresz. Teama însă de a trece pe teritoriul ungar în toiul războiului, mă face să vorbesc Reginei Maria despre aceasta, care foarte amabilă îmi dă o scrisoare de recomandatie șefului siguranței noastre, faimosului Osman Panaitescu, la care mă și înfățișez. Foarte amuzat și gentil, îmi pune imediat la dispoziție un agent secret, care mă va însoți pînă la Brașov, cu ordin de a nu mă pierde din vedere un minut măcar! Și într-adevăr bietul om mă urmărește pas cu pas, ca nu cumva să se întâmple ceva neplăcut simandicoasei mele persoane, atât de prețioase curții regale.

La Brașov suntem întâmpinați la gară de președinta Uniunii femeilor române – vrednica doamna Maria Baiulescu și apoi conduși la hotelul „Coroana”, unde mi se pun la dispoziție două elegante camere. Concertul este anunțat în imensa Festhalle, în care încap câteva mii de auditori și fu într-adevăr un triumf pentru mine. Sala era atât de ticsită încât abia se mai putea respira și primirea făcută mie a fost într-adevăr enormă; zierele delirau. După concert, mi s-a dat un mare banchet în cinstea mea, de către doamnele patronese, maestrul Dima, Părintele ProtopopSaftu și alte notabilități. După o serie de toasturi văd alături la o masă instalat și un ochi la mine, pe

credinciosul meu cerber, agentul de siguranță, care crezu de cuviință că nici la această manifestație să nu mă slăbească din vedere.

A doua zi făcurăm o minunată excursie în pădure, unde înflorea miosotul, cât vedeai cu ochii, iar reîntoarcerea la Brașov fu din cele mai voioase, într-o căruță de țară. Seara luăm masa la Coroană, unde falnicul conte maghiar Mikes se străduiește să-mi facă o curte intensă, dar fără succes.

Plecăm a doua zi la București, unde urmez a face de două ori pe săptămână interesante și instructive ședințe de sonate cu Géza de Kresz, la mine acum. Toate sonatele de Mozart sunt trecute în acest sens, dovedindu-se încă o dată cât de bine ne înțelegem în sens muzical, eu cu partenerul meu. Această subtilă prietenie durează însă foarte scurt timp, evenimentele precipitându-se și muzicalul meu prieten, fiind de naționalitate maghiară, se vede nevoit (din spirit de prudență) de a-și face valizele spre a pleca din țară. A fost fără îndoială o despărțire nu ușoară, mai ales din partea sa! Eu nu bănuiam că este plecarea definitivă, când a venit cu multă sinceră emoție, spre a-și lua rămas bun!

Plecăm în localitatea Brebu, lângă Doftana, spre a petrece vara, însă totodată neîndrăznind a ne depărta prea mult de București. Vechea mănăstire care servea pe vremuri de reședință de vară a voievodului Matei Basarab era un loc de predilecție al plimbărilor mele, asemenea și marele lac (așa-zis fără fund), unde una din domnițele trecutului și-a pierdut viața împreună cu tot echipajul și suita sa, pe o vreme de furtună înfricoșată.

Reîntoarsă la București în luna septembrie, sunt rugată să cânt în festivalul dat la Ateneu în folosul poetei Maria Cunțan, care refugiată din Ardeal, ca alți mulți intelectuali, aștepta desfășurarea evenimentelor mondiale, în regatul României, loc mai sigur poate pentru cei prizoniți politicește de maghiari. La acest concert își dă concursul și George Enescu, Constanța Hodoș, care într-o conferință relevă meritele subtilei poete, cântăreața Elena Drăgulinescu Stinghe, cântă câteva cântece de Enescu. La sfârșitul concertului aflu vestea că partenerul meu neobosit, Géza de Kresz, nu se va mai reîntoarce la București, tot din cauza evenimentelor războinice. Am regretat mult plecarea celui care timp de doi ani și mai bine a cântat alături de mine tot ce s-a spus mai important în literatura de muzică pentru violină și pian.

Urmează un an plin de griji pentru țara noastră și noi toți. În acest timp unii dintre artiștii români se manifestă mai des.

Principesele urmează lecțiunile de muzică regulat. Regina noastră se reîntoarce din străinătate, unde la Desr (?) în Franța, a

urmat o cură. Micul prinț, Mirces, venit și el pe lume în timpul marilor evenimente ce se pregăteau, a dat prilej de mai multă suferință augustei lui mame, care în urma aceasta, a trebuit să-și refacă sănătatea zdruncinată. La reîntoarcerea sa în București, găsi pe micul copilșt părăsitde credincioasa lui nursămunteancă, Floarea, care într-o bună zi o șterse pe neașteptatedin palat, nefiind mulțumită cu felul regal de alimentație.

Petrecem vara anului 1916 tot la Brebu, când în ziua Sf. Marii, seara, auzim clopotele mănăstirii trăgând cu mare vuet. Credeam că s-a fi aprins undeva vreo casă, însă focul iscat era mai grav, sunau clopotele mobilizarea generală! Tot satul era în picioare și vizitatorii asemenea. Nimeni nu se mai gândea la culcare. Într-adevăr știrea veni mai târziu că armata română a trecut granița și ar fi ajuns pe neașteptate la Brașov.

Trenurile de persoane fură suspendate, iar noi toți nevoiți a rămâne pe loc, așteptând o ocazie de a ne reîntoarce acasa.

Începură să bubuie tunurile pe la graniță, noi deslușeam foarte bine glasurile lor de fier. Se părea că aici se apropie, aici se depărtează. O familie de evrei veniți pentru lecțiile de vioară ale fiului lor, cu fratele meu, care într-un hal de jale și de teamă de nedescris, mai ales că li se sfârșiseră banii de cheltuială și nimeni nu se îndura să dea din buzunarul său, de teama zilei de mâine. Atunci se găsi un suflet mărinimos, preotul satului, care le întinse mâna de ajutor cu suma de vreo 2000 de lei! Bietul evreu veni la noi cu lacrimile pe obraz: Cine ar fi crezut că popa, că unpopă român, să ajute pe un evreu! Asta e creștinesc, e minunat! Într-adevăr, acest preot a dat de multe ori dovezi de un suflet puțin obișnuit. A strâns nenumărat de mulți bani pentru frumoasa biserică nouă înființată de el și pentru interesantul muzeu alăturat bisericii. Un om cu rare calități!

Într-o bună zi veni ordin sever ca toți supușii străini (bărbați) să fie internați un timp anumit (dar scurt) într-un lagăr oarecare. Printre noi se afla și muzicantul ceh, violonostul bine cunoscut, Hans Skohutil împreună cu soția sa, o înverșunată prusiană și copilașul lor, un puișor bălai foarte isteț, prieten de joacă al Mărioarei noastre. Și rândul lui Skohutil veni pentru a pleca în lagăr. Despărțire grea de soție și copilaș, pe care imi încredințează mie să-i apăr de orice eventualitate complicată.

Într-o bună zi, facem și bagajele și o luăm și noi spre casă. Cei trei copii, împreună, au legat strânsă prietenie. Vidi mai avea un prieten favorit, pe cotoiul mare al proprietăresei. Și iată-l că vine îmbrăcat cercetășește gata de drum, cu lanterna în brâu și cotoiul în spinare băgat în sac. Nu vrea să se despartă de el cu niciun chip; au

trebuie multe rugăminți până l-am convins că un cercetaș cu o pisică în brațe se face de răs!

În fine, ajunși cu toși la gara Doftana, ne suim într-un compartiment de tren, însă în momentul plecării, apare un jandarm care oprește pe D-na Skohutil de a pleca, fiind străină. De abia reușesc să îl conving, spunând că iau toată răspunderea și atunci totuși neîncredător, se suie pe treptele vagonului și ne însoțește la Câmpina. Acolo alt bucluc, șeful gării și el la rând, nu vrea să știe nici de mine și din nou biata doamnă este oprită în drum. Din fericire, o cunoștință, domnul Cernătescu, vorbește șefului, convingându-l că sunt artista și profesoara prințeselor, Aurelia Cionca. Atunci deveni foarte reverențios și ne pofteste pe toți în biroul lui, ca să așteptăm trenul care vine pentru București. În birou se mai află o artistă de cabaret, o franțuzoaică zburlită și blondă, îmbrăcată pe jumătate soldățește cu șapcă de zuav francez, cu o chitară după gât și cu o maimuță în brațe, tot protejați de-ai domnului șef, pe cum se vede.

Trec rânduri de trenuri cu soldați, care se duc spre front, unde nu se știe, trec împodobiți cu brad și cântând în uralele mulțimii adunate pe peron.

După un timp îndelungat, bieții copii, Mărioara și cu Babi sunt copleșiți de somn, mai ales că amândoi au căpătat în ultimul timp tuse convulsivă și tușesc fără încetare. Vidi se ține bine, ca un cercetaș voinic! Am uitat încă o persoană: servitoarea ungueroaică plină de teamă, cu un coș mare cu pui și ouă și cu vioara fratelui meu, un ansamblu hilariant, cu toată tragedia momentului. Cocoșul îi cânta într-una cucurigu, tot timpul voiajului.

În fine, iată trenul. Suntem îmbarcați cu mare grijă de șeful devenit serviabil peste măsură. Plecăm în plin întuneric. De frica zeppelinelor nu e voie să se facă lumină în tren și nici în stații. La Ploiești, când noi suntem debarcați și așteptăm altă posibilitate de călătorie, gara e plină de lume, care mișună prin întuneric, numai Vidi ca un licurici își duce aprinsă lumina la brâu. E foarte măgulit că toți se învârt în jurul lui, fiecare cu dorința de a-și vedea la mica lumină, ba biletul, ba bagajele. Și toți sunt foarte recunoscători, îndopându-l cu brânzoaice și cornuri, pe care Vidi le înfulecă cu mare satisfacție.

Ne suim iar, de data asta nu mai e vagon de clasa I, ci cu vagon de vite cât toate zilele, plin deja de refugiați care toți sunt culcați pe jos pe niște paie la lumina unei lumânări. Suntem închiși înăuntru și trenul pornește. Dacă n-ar fi atât de nouă, situația ar fi chiar tragică. Lipsă de aer și de orice confort, cu copiii cei mici bolnavi! După o noapte întregă de oboseală, ca să parcurgem ce altă dată am fi parcurs în două ore, ajungem în zori la București! Pe drum, am mai

cules o nenorocită străină care nu mai știa de soarta soțului și a copiilor și ne rugă să o lăsăm măcar pe un scaun la noi acasă, să se odihnească, ca a doua zi să se ducă la autorități în căutarea familiei. Desigur că o primirăm între noi.

Ajungem acasă și ne culcăm fericiți că suntem în paturile noastre. Când coborâm, după sculare, nu mai aflăm pe doamna străină, plecase. Tot așa și biata D-na Skohutil luă drumul cu copilul spre locuița ei.

Bucureștii erau în frigurile așteptării. În fiecare ceas se citeau știrile de pe câmpul de luptă. Lumea era plină de griji și cei mai mulți nutreau puțină nădejde, știind puterea armată a Germaniei, care și ea fu nevoită, fiind alături de Austro-Ungaria, să ne declare războiul. Veștile erau tot mai laconice, și într-o seară ne pomenirăm cu „zeppelinul” deasupra capitalei. Clopotul cel mare al Mitropoliei vesti cel dintâi primejdia, dar prin case se stinseră luminile. Fiecare se refugiază prin pivniți sau subsolurile caselor. Noi, la rândul nostru, facem la fel, însă pe mine nu mă rabdă sufletul să nu scot nasul printr-o ferestruică, să văd zborul uriașului zeppelin, care planează dintr-o dată deasupra caselor. Aspectul era, cu toată primejdia, demn de văzut. Îți făcea impresia unei uriașe țigărial cărui vârf era de un roșu aprins. Toate reflectoarele se îndreptară asupra sa și începură bombardările. De data aceasta nici o granată nu făcu vreo pagubă, căzând tot pe locuri virane, cu care Slavă Domnului, și pe atunci Bucureștiul era blagoslovit, și nava își întoarse zborul din nou în direcția opusă, de unde pornise.

Familia regală se reîntoarce în capitală și iată-mă în serviciul spitalului reginei, în palatul regal. Lucram la o masă lungă în subsolul palatului împreună cu prințesele Elisabeta și Mărioara. Mai erau domnișoarele Robescu, Păun (actuala domană Vochy), d-șoarele Blanc, fiicele doamnei de onoare Procopiu, d-na Mary Diaconescu, d-na Marincovici, soția atașatului delegației sârbe, mai târziu ministru iugoslav, Miss Milne etc. Lucram la pansamente.

Primii răniți au sosit. Ofițerii își aveau un salon special unde după ce îmi îndeplineau orele obligatorii de lucru, mă ducea să le fac muzică, fiind un pian de concert plasat acolo pentru acest scop. Era mare bucurie care li se făcea, sârmanii, și de abia așteptau să mă vadă intrând, mă pândeau la ferestre.

Tot atunci într-o zi se aduse greu rănit generalul erou Dragalina, care transportat pe o targă îmi încrușează calea. Îl duceau la operație. Mă salută încă cu brațul sănătos. Pe urmă nu mi-a mai fost dat să-l văd decât pe catafalcul din Biserica Albă. Nu s-a mai

putut tămădui de rănilile primite. Se vorbea chiar de o infecție, în urma neglijenței unor medici.

În timpul acesta de grea încercare, cade bolnav micul principe Mircea. Boala e din cele mai grave – meningită cu complicații. După lungi chinuri vine moartea. Familia regală trece prin grele ceasuri. L-a înmormântat în Biserica de la Cotroceni.

Enescu vine și cântă, la rândul său, răniților din palat, însoțit de comicul Iulian, spre bucuria bolnavilor. Se vorbește de plecarea familiei regale la Iași. Veștile sunt tot mai rele de pe fronturi.

Într-o seară, întorcându-mă de la spital spre casă, văz planând deasupra caselor niște avioane care păreau niște portumbel de argint. Ca prin minune scap de bombele azvârlite de sus care cad ca ploaia, mai cu seamă asupra palatului poștei, unde face ravagii și o mulțime de victime omenești. Habar n-am avut că am scăpat ca prin urechile acului!

În aceste timpuri atât de grele sunt în cea mai strânsă prietenie cu Lizeta Frederic, o violonistă de mult talent și o ființă cu o rară cultură. A îndurat multe lovituri ale sorții și după multe peripeții, călătorește în America, unde părinții au plecat pentru a-și agonisi viața, își pierde mama acolo și se întoarce cu bătrânul ei părinte la București, unde e angajată în orchestra filarmonică.

Într-o bună zi, ducându-mă la spital, găsesc totul evacuat, iar toată familia regală plecată. Unde? Nu se știa. Acum îmi aduc aminte de cuvintele spuse în ajun de bătrâna Miss Milne: „La reine ne peut pas se laisser faire prisonière, ma chère!”

Capitala începe să fugă. Lumea pleacă pe capete. Germanii au trecut Dunărea și se apropie vertiginos.

Într-o bună zi ne-am trezit cu inamici în oraș. S-au instalat în mod foarte ordonat pe unde au putut. Natural că la auzul trupelor dușmane, gata de a intra în Capitală, a fost o oarecare panică printre locuitori, teama de recunoscut. Cu tot tragicul situației, n-au lipsit și momente de comic, de exemplu lăptării mărginași, care în fiecare dimineață trebuiau să aducă marfa clienților, s-au gândit la năstrușnica idee de a-și împodobi căciulile cu stegulețe albe de pace înfipțecu mici nuiiele în creștetul pălăriilor lor, cât și după urechile cailor înhămați la faetoane. În așa chip și-au făcut intrarea dimineața în oraș, făcând chiar pe soldații ocupanți să rădă cu lacrimi, de asemenea trăsnaie!

Populația nu era de loc liniștită, în schimb trecea prin clipe de mari încercări. Se apropiau sărbătorile Crăciunului prin spitalele soldaților germani, se pregăteau tradiționalii pomi de Crăciun. La un asemenea pom făcut pentru răniți, la spitalul Brâncovenesc, fui rugată

– însă această rugămintă era un fel de ordin militaresc – de a cânta ceva pentru suferinzi. Chip de împotrivire n-ar fi fost, deoarece mă temeam de urmări, având încă un frate mare, care ar fi putut fi ridicat și dus, ca alți nesupuși, în vreun lagăr. Când interesându-se cineva din partea mareșalului v. Mackensen la magazinul de muzică Jean Feder, cine ar fi dintre muzicanții de frunte care n-au plecat din București, se găsi acolo o persoană care din preamare zel îmi indică numele și calitatea de „grösste Pianistin des landes”. Și așa mă pomenii chemată de urgență, spre a-mi da concursul. Pe un frig strașnic fui condusă într-o trăsură deschisă la spital, unde mă aștepta un șir nenumărat de răniți în frunte cu câțiva doctori militari. Pianul era așezat spre groaza mea în holul spitalului, în frigul cel mai teribil. Tot acolo era un jelt pentru Mareșalul Mackenzen, care își făcu apariția imediat după sosirea mea. Am cântat cu degetele înghețate, însă totuși bine, falnica legendă a Sf. Francisc pe valurile mării de Liszt și încă un număr. Impresia a fost de nedescris: „Das ist ein neuer glänzender Stern auf dem Kunsthimmel” – au fost cuvintele mareșalului la adresa mea, foarte surprins și emoționat de a auzi artă înaltă în România.

Tot atunci cunosc pe profesorul Dr. Hammer, medicul șef al spitalului, care a rămas zguduit de interpretarea legendei. Mai târziu, când primele zile de teamă s-au mai spulberat, fosta orchestră a Ministerului își începe activitatea sub conducerea muzicantului Skohutil, scăpat din lagăre, grație intervenției lui G. Enescu și a mea. În concertele acestea simfonice sunt rugată și eu să cânt, și publicul nostru amator rămas în București își face apariția regulat, asemenea și o mare majoritate de persoane din trupele ocupante. Printre aceștia, dr. Prof. Hammer e nelipsit, și unul din cei mai entuziaști admiratori ai muzicii mele. Se spune chiar, că sentimente de natură mai delicată îl fac să nu lipsească niciodată când cânt. Cu toată vârsta cam înaintată, vrea să învețe pian și își cumpără o metodă începând studii regulate cu un oarecare profesor de muzică, spre a putea fi odată „elevul d-șoarei Cionca” – idealul neatins de altfel!

Tot pe atunci, după un concert, d-l Freiher von Konranshein, însărcinat de afaceri al Austriei, rămâne impresionat în chip nemaipomenit de persoana și arta mea. D-na Zoe Sturdzamă cheamă să-mi comunice acest lucru, deoarece sus-numitul domn o rugă să-i facă posibilă cunoștința mea însă nu știu ce teamă mă oprește de a-l cunoaște, date fiind împrejurările neobișnuite, așa că nu pot fi înduplecată de a-i face cunoștința. Și pot să spun că nici până azi nu-l știu și nu l-am văzut, cu toate eforturile sale de a se apropia de

persoana mea. Probabil că mai târziu nenorocirile Austriei l-a făcut să-și uite impresiile de ordin sentimental ce le-a încercat în țara ocupată.

Acasă o ducem cu grijile zilei de mâine, în curând nu mai sunt lemne de încălzit și nici petrol pentru lumină. Sunt seri în care dormim în frig cumplit. Mai ales copiii au mai mult de îndurat. Mama, în vrednicia ei fără pereche se ostenește ca noi să avem pe cât se poate strictul necesar. Printr-un soldat ardelean ne vine vestea cu o scrisoare, că bunul și iubitul nostru bunic a trecut din viață. Era anul 1917, primăvară, când l-a doborât moartea în plină activitate. Doliul ne-a cuprins pe toți. Ni se părea că încă un sprijin, poate unicul rămas, ne-a părăsit.

După câțva timp, Conservatorul de muzică își redeschise porțile, închise când cu invazia trupelor dușmane. Îmi reîncep activitatea cu mare râvnă, elevi numeroși nu lipsesc, cu tot timpul critic. Era ceva trebuincios sufletului de-a ne contopi în muzică, cel puțin atât! În acel an isprăvește în chip strălucit cursul meu, tânăra și mult talentata Hedwig Durrer, care își dă și concertul cu mult succes la Ateneu.

Locuind departe de mineși mijloacele de transport fiind foarte reduse, venea la mine la curs, într-un fel de săniuță croită după modelul celor ale lăptarilor, și trasă de un măgăruș mic. Originalul echipaj stârnea hazul trecătorilor, mai ales că Hedy purta și un fel de glugă roșie, ca un Sf. Nicolae mic.

Într-o bună zi ni se lățește vestea despre plecarea trupelor ocupante din București. O luptă decisivă s-a dat, românii au luat ofensiva, iar tratatul de pace încheiat în condiții neprielnice nouă, iată-l spulberat! De câteva zile se observă o mare fierbere între germanii ocupanți. Plecarea lor e hotărâtă. Și într-o dimineață ne trezim părăsiți de dușmani. Lumea din București umblă toată ziua pe străzi, comentând și bucuroasă în așteptarea evenimentelor ce vor veni. Ziarele românești aparură din nou, aducând de astă dată vești îmbucurătoare de pe frontul moldovenesc. Germanii se retrăgeau pe capete, pierzând ultimele bătălii și după un interval de timp. Bucureștii în sărbătoare se pregăteau să primească în triumf familia regală și ostașii noștri învingători.

Și într-adevăr, într-o zi frumoasă de toamnă își făcură cu toții intrarea triumfală. De pe un balcon al unei case din Calea Victoriei putui să privesc desfășurarea întregii sărbători a bucuriei – peste tot lume în sărbătoare, flori, entuziasm! Cel dintâi își făcură intrarea într-o trăsură a la Laumont, principesele Elisabeta, Mignon și Ileana. Bucuria revederii fu mare, fiecare și-o manifesta în felul său! O cucoană elegantă, care sta aproape de mine în balcon, exclamă cu

mare mulțumire: „În sfârșit, iată și Elisabeta se fardează!” Eu drept să spun, eram prea fericită să-mi revăd elevele regale, ca să mă opresc la „detalii”!

După aceea urmară militari călări, iar după un interval de timp, călare – regele, regina și imensul general Berthelot (Burtălău). Astfel îl porecliseră soldații noștri totdeauna gata de ghidușii. Își purta demn această „poreclă”. Bietul animalul pe care demnul și viteazul general călărea, se deșelase de-a binelea, prezentând o formă hilariantă sub greutatea călărețului său. Uralele nu mai conteneau.

Regina avea scările șelei împodobite cu crizanteme, iar pe față i se citea o bucurie fără margini. Regele surâdea cu bunătate mulțimii, care aclama cortegiul regal.

Curând după această însemnată zi, într-o bună dimineață plecai pe jos până la palatul Cotroceni, în nerăbdarea de a revedea pe prințesele mele. Fui primită îndată de prințesa Elisabeta și cu mare și sinceră bucurie. Am șezut amândouă pe un mare divan și ne-am povestit una alteia tot ce ne venea să spunem, după un interval atât de lung de despărțire. „Dacă trăia acum tatăl tău, ce s-ar fi bucurat, cât ne povestea el despre Ardeal și cu câtă încredere vedea el ziua cea mare venind, când toate țările românești se vor uni!” Cu ce adevărată emoție rostise principesa vorbele acestea! Dar tot mai avea mult de făcut, spune ea încă.

Deodată se deschise ușa, și ca o furtună intră principesa Mignon: „A venit Aurelia, a venit Aurelia!” De bucuria revederii, și uitând orice normalitate, repeta aceste cuvinte, sărind în sus cu voce bună. Mare îmi fu și bucuria mea, revăzând pe zglobia principesă care mi-era atât de dragă, prin spontaneitatea ei! După câteva zile fui poftită la un ceai intim, unde împreună cu d-șoarele Robescu, turnarăm ceiaul în ceașca regelui, care se lăsa răsfățat de noi, ca un tată bun, cu o vădită satisfacție! Regina de asemenea era foarte bucuroasă de revedere, iar principesa Elisabeta îmi spuse cât de mult dorea să începem muzica noastră, atât de mult neglijată în anii pribegiei în Moldova.

După bucuria revederii cu familia regală, iată că a trebuit să trec și printr-o decepție. Se dezlănțui un fel de ură ascunsă contra tuturor acelor care au fost nevoiți a sta în Bucureștiul ocupat de dușmani. Această ură, pornea din nefericire din partea întorșilor din Moldova. Și eu ca artistă am avut de îndurat din partea unor amabili colegi.

Într-o bună zi, furăm convocați noi, profesorii Conservatorului, să luăm parte la o ședință. Desigur că fără cea mai mică banuală mă înființai și eu la ora hotărâtă. Însă ce să vezi, în plină ședință, se

scoală Livescu, profesor și artist al Teatrului Național și cu voce gravă și vibrantă, începe să citească dintr-o foaie de hârtie aducând învinuiri acelor profesori care în timpul ocupației s-au manifestat artisticeste, cântând în orchestre sau concerte. Avui neplăcuta impresie să-mi aud invocat și numele meu, pentru că am cântat într-un concert simfonic și de 2 ori la spitalul răniților germani. Se cerea „pedepsirea” mea, a prof. de vioară ceh Hans Skohutil și prof. Hans Hoerath, prof. de clarinet, un mare artist în felul său.

Acest Livescu care mai târziu a trebuit să ispășească multe lucruri urâte la închisoarea de la Văcărești și care în altă țară n-ar mai fi avut dreptul de a fi profesor la o instituție de importanța Conservatorului, reuși aproape să influențezeși pe omul dintr-o bucată, pe directorul Popovici-Bayrenth, care ar fi fost în acel moment gata de a iscăli orice în acest sens (lucru inexplicabil până azi)! Totuși se găsiră voci pline de indignare la adresaacestui individ răuvoitor. Dimitrie Dinicu, violoncelistul de seamă se ridică în picioare apărându-mă cu cuvintele: „unui executant de talia d-șoarei Cionca nu i se poate cere să stea cu mâinile încrucișatedoi ani de zile sau trei, și să numai cânte în public. Aceasta nu înseamnă că a pactizat cu inamicul, dacă a cântat muzică, ce e un ceva universal.” Suprinderea mea a fost foarte mare când am auzit că și colegul meu prof. Ciuntu au fost printre aceia care au făcut acest murdar denunț. Ură nu-i mai port, pentru că nu mult după aceea, ca o pedeapsă pentru ce a săvârșit, l-a luat moartea dintre cei vii. Chiar și compozitorul Kiriac a avut un amestec în această operă de prigonire. Nu port ură niciunuia, nemaifiind în viață nici acesta din urmă.

Cum era de prevăzut, lucrurile se liniștiseră. Numai bietul Skohutil, ca supus străin, trebui să părăsească țara cu familia lui. Hoerat obține dcețătenia română, iar eu îmi văzui de lucru înainte. Mai târziu veniră regretelecelor care au îndrăznit a face această faptă urâtă. Chiar și acel Livescu își ceru iertare pentru ce a făcut, însă aceasta după mulți ani mai târziu.

Catedra de vioarăa lui Skohutil fu ocupată de C. Nottara, fiul marelui artist, însă care din păcate nu moșteni niciunul din darurile atât de bogate artistic ale părintelui său! Violonist slab, iar compozitor anemic, cu toate că George Enescu l-a încurajat mult – din nenorocire – pentru el și pentru alții.

După reîntoarcerea tuturor pe la vetrele lor, se observă o mișcare mai avansată spre progres. Compozitori tineri răsar, printre care Mihai Jora își face apariția la pupitrul orchestrei simfonice, atrăgând atenția publicului meloman asupra talentului său. Orchestrează fericit în „Suită Moldovenească”. Emoționează sala

apărând pe scenă în cârje (rezultatul unor lupte în care a căzut grav rănit) – un merit mai mult bravului artist! La acest concert fui însoțită – din întâmplare – de acela care mai târziu a fost sortit să-mi fie tovarăș al vieții mele, un tânăr voinic pe care hainele ofițerești îl îmbracă de minune și mai purta și numele isotric de „Horia”. Nu trece mult timp și ne-am logodit în vara următoare. Mi-aduc aminte că și la serbarea logodnei mele am cântat pentru cei câțiva musafiri intimi, care au laut parte. Pe atunci logodnicul meu n-avea prea mult simț și gust muzical, acestea s-au dezvoltat treptat în natura lui, care înclina însă mult prea frumos. După câteva zile am plecat cu familia mea la mult iubita noastră „reședință de vară”, care tot timpul lung al războiului am părăsit-o complet.

Am revăzut Ardealul drag nouă, însă dezrobit acum. Peste tot era un simț de sărbătoare și bucurie. Am trecut prin Sibiu și ne-am oprit la unchiul nostru în Cristian. Cu noi mai venise un mic văr, Alexandru Băilescu, camarad bun și tovarăș de joacă al lui Vidi. Avea o bucurie copilărească de tot ce vedea, căci nu mai fusese în Ardeal și tot drumul avea de furcă cu Mărioara, care mai mică, îi sărea în cap, de câte ori nu-i conveneau purtările băiețești ale micului prieten.

Când am sosit în Cacova, mai că nu s-au tras și clopotele de bucurie că țaranii ne-au văzut iar, după atâta vreme. La trei săptămâni a sosit și logodnicul meu, iar după câțiva timp, ne-am reîntors acasă împreună. Plecareade aici a fost cam dificilă, căci a trebuit să pornim noaptea la 1 pentru ca să putem prinde a doua zi un tren în gara Vinț. Era o lună ca ziua, iar aerul rece și proaspăt ne-a mai scuturat somnul neîmplinit. Am pornit cu o căruță mare, cu niște cai zburdalnici care ne-au dus val-vârtej până la stația trenului. Acolo însă răbdarea ne-a fost pusă la grea încercare, deoarece nu se știa precis la ce oră vine trenul, date fiind împrejurările grele și nereglementarea încă a trenurilor de persoane.

Treceau șiruri de trenuri de marfă, însă de tren de persoane nici urmă. Pe la 11, în sfârșit, am putut porni într-un tren ticsit, că ședea lumea și pe jos pe culoare. Ca sa-și alunge urâtul și greul drumului, o ceată de călători și călătoare, toți dascăli și preoți, au început să intoneze cântecevesele în formă de „canon muzical”. Și așa trecu vremea mai repede și ne trezirăm în București – bineițeles, morți de oboseală.

Aci ne primi frate-meu Romulus, care și el era logodit cu o duduie din Câmpina, care însă purta o descendență ilustră, fiind nepoată de a compozitorului Ciprian Porumbescu, zic, nu se îndură să plece la Cacova, ci îndură lipsa noastră și căldurile de vară, ca să fie aproape de aleasa lui. Îl găsirăm într-o mare și jalnică dezordine,

femeia care trebuia să-i rânduiască odaia, nu-și prea făcuse datoria. Dar totul trece – bine că ne văzurăm acasa!

Și așa se scurse o vreme de lucru iar, și de pregătiri pentru nunta mea, pe care eu nu știu din ce motive, nu știam cum să o amân mai departe. Acum când mă gândesc, cred că eu fiind o fire foarte independentăși obișnuită să nu am pe altcineva mai mare lângă mine, mi-era gândul că voi pierde această libertate scumpămie, și de aceea pusesem răbdarea bietului Horia la grea încercare.

Nunta se fixează pentru 20 februarie. Regina Elisabeta îmi face cadou rochia de mireasă dintr-o splendidă mătase adusă din Italia cu o trenă regală brodată pe de-a-ntregul și mult voil muslin pentru podoaba capului. Altă prietenă, d-na Hiott, o ființă fină și plină de muzicalitate, îmi adusese din Paris, iarăși o rochie de mireasă (a doua), din crêpe de Chine și așa m-am trezit cu două toalete pentru același scop!

În fine, veni ziua cununiei, nași fiind inginerul T. Eremie cu doamna, iar micuța lor fiică Suzi (azi prințesa Ghica-Budești) împreună cu Mărioara sora mea, amândouă fetițele îmi duceau trena mea lungă. Ceremonia avu loc în Biserica Amzei unde Arhimandritul (viitorul episcop) al Romanului – Teodorescu, înconjurat de un sobor de preoți, oficiază slujba divină. Lume multă, artiști, însă mie mi se părea că visez; nici acum numă obișnuisem cu noua situație.

După aceasta urmă un bufet bogat și iată-mă începând o nouă viață! Locuința soțului meu era mai mult o garsonieră, însă date fiind grelele împrejurări în ce privea locuințele pe atunci (după război), era totuși mulțumitoare.

După o săptămână de vacanță pentru mine și fără tradiționala călătorie de nuntă, care atunci ar fi fost o încercare temerară din cauza neregularității circulației trenurilor, și lipsei de confort de pretutindeni în țară, după această săptămână, zic, îmi reîncepu activitatea la Conservator.

Multe daruri frumoase, uitle și inutile am primit, dar ca să-ți amenajezi o locuință trebuiau multe încă!

Nu trece mult și iată că și principesa Elisabeta a noastră se logodește cu Diadocul Greciei, care arăta o mare dragoste pentru viitoarea lui soție, însă nu știu dacă această dragoste era tot atât de mare la principesă pentru tânărul prinț! La orele noastre muzicale asista și diadohul din când în când, însă fără a arăta prea mult entuziasm pentru ceea ce făcea frumoasa sa mireasă.

După un scurt timp se făcu nunta domenască, la care fui și eu invitată spre a lua parte, însă numai la cea mai intimă recepție, adică imediat după reîntoarcerea de la Patriarhie.

Mica prințesă Ileana ducea lungă și bogată trenă a regalei mirese, o trenă brodată numai în flori de argint și care erau de dimensiuni neînchipuit de mari. Mireasa urcase deja scara cea mare de marmoră a palatului și se afla aproape sus, pe când surioara și cu greaua trenă de-abia că urcase câteva trepte! Una din prietenele prințesei îi oferi un mare buchet de garoafe roșii, pe care domnița îl luă în mâini ca singură podoabă de flori, căci nu purta alt buchet cum se obișnuiește din partea mireselelor de a avea tradiționalul mănunchi de flori. În aceeași zi tânăra pereche plecă pentru scurt timp la Scroviștea, un domeniu regal, iar nu mult după aceea, în patria tânărului prinț. A fost o despărțire grea între prințesă și amicele ei dragi. Și grea de asemenea a fost despărțirea ei de țara pe care o iubea cu frenezie. O aștepta un popor necunoscut, însă cu un mare trecut de glorie. „Elisabeth mit ihrem klassischen Gesicht passt in dissem slavischen Lande” îmi spuse într-o zi regina noastră! Însă marea suferință ce o aștepta acolo nu o putea prevedea nimeni dinainte.

Plecarea viitoare a reginei a Greciei lăsă un gol atât în palat, cât și în sufletul prietenelor sale. Înainte de plecare, îi spusei între altele prințesei: „Are să rămână trist palatul fără prezența alteței tale”, la care îmi ripostă: „Nu prea cred că o să se resimtă lipsa mea; poate tata da, el are să mă regrete și încă poate Ileana!”

Nu trecu mult de la sosirea ei în țara adoptivă, când veni vestea că o boală năprasnică o doborî la pat. Luni de zile trecură fără speranță. În țară se făcură la toate bisericile rugăciuni pentru însănătoșire, iar într-o bună zi părinții fură chemați în grabă la Atena, starea prințesei fiind extrem de gravă, așa că medicii nu mai dădeau nicio speranță. Neaflându-se în portul Constanța niciun vapor gata de plecare, călătoria se făcu pe un vas de transportat cărbuni. Bucuria de a-și revedea părinții adusese în starea prințesei o îmbunătățire și într-adevăr speranța de vindecare începe să se ivească tot mai mult. Încet, dar treptat starea se ameliorează și iată că după luni de zile, domnița noastră e pe punctul de a se face bine. După câțva timp, iată că deși extrem de slăbită, o aduc în țară pentru reîntremare și rămâne aproape de mare mai mult timp, până la completa restabilire.

Între timp încep pregătirile pentru încoronarea monarhilor noștri. Aduag că tot în timpul cununiei prințesei se făcu și căsătoria principelui Carol al României cu sora Diadohului, prințesa Elena. Poporul nostru spune ca să nu se cunune nicidecum doi frați cu două surori, și că a avut iar dreptate vorba bătrânească, cum că se va vedea mai târziu.

În cursul iernii am cântat de câteva ori la București, Sibiu, iar la Cluj mi se pregătea o primire triumfală pentru că niciodată nu cântasem acolo. La Cluj suntem găzduiți de mama soțului meu, care fiind directoarea liceului de fete „Regina Maria” ne primi în școală, în locuința ei. Această energică doamnă conducea cu mare pricepere școala, fiind totodată o caldă patriotă. Afară de aceasta, avea meritul de a-și fi crescut 3 fii, cu toate că rămânând văduvă prea timpuriu, la 26 de ani, prin moartea soțului, un eminent ziarist și fruntaș naționalist, avu greu de luptat cu viața.

Aurelia Pihaș avea o fire veselă, plină de curaj și voie bună. Aceste calități împreunate cu o energie fără seamăn o ajuta să treacă peste toate greutățile.

Concertul era anunțat pentru sala prefecturei de acolo. Marele nostru compozitor Gheorghe Dima împreună cu soția sa, o ființă aleasă, o artistă chiar, îmi făcuseră cea mai caldă primire, atât în casa lor, și prin entuziasta propagandă pentru reușita deplină a concertului, la care asistă tot ce era mai ales ca public din Cluj, în frunte cu generalul comandant Petala cu doamna, episcopul Clujului, Ivan, un venerabil bătrân de 80 de ani, pe urmă profesori universitari, directorul Operei, Popovici-Bayreuth, neasemuitul conducător și animator al acestei instituții însemnate. Din nenorocire, pianul care era defectuos, un vechi Bösendorfer, chiar la sfârșitul programului îmi făcu șotia de a-și înțepeni un șir de clape, lucru care mă derută nițel în bisul acordat.

După două zile urmă o seară de sonate împreună cu fratele meu, în sala Conservatorului, unde avui satisfacția de a cânta pe un pian Blüthner, de calitate excelentă. În ziua următoare furăm invitați în familia vestitului avocat Aurel Isac, un venerabil bătrân, de o scilpitoare inteligență și o uimitoare capacitate, și care fiind căsătorit cu sora mamei soțului meu, era unchiul nostru acum. Aveau doi fii și două fiice, din care unul vestit poet, Emil Isac, una din fiice – cea mai mare, Valeria – avea un talent muzical și pianistic; ceilalți doi – Aurel și Lucia n-au moștenit darul ilustrului lor părinte. Lucia era măritată cu un om plin de duh, avocatul Ioan Tripa, „Nițu” cum i se spunea și care prin verva lui umoristică fără seamașă, ne făcea să râdem cu lacrimi. Avea o fetiță tot Lucia, pe care o idolatrizau. Aurel sau Babi, cel mai mare era o fire închisă în eul său și ducea o viață aparte. Deși tânăr încă, avea părul completament cărunț, care făcea un contrast cu părul extrem de brun și îi dădea o expresie interesantă, exotică.

După ce îmi cunoscui noile rudenii, între altele protopopol Clujului, Tuluiș Roșescu cu familia lui, iar un unchi al lui Horia plecarăm însoțiți de multă lume și încărcăți de floră spre București.

Am omis de a povesti că între timp, înainte cu 6 luni de cununia mea, se săvârși căsătoria fratelui meu Romulus cu Livia Rațiu din Câmpina, tânără doctoră în medicină și nepoată a compozitorului binecunoscut și bucovinean, Ciprian Porumbescu. La aceasță sărbătoare plecarăm cu toții la Câmpina, unde se încinse o petrecere veselă, după serviciul divin de la Biserica Adormirea Maicii Domnului. După nuntă tinerii însurăței luară drumul Clujului, unde se și stabiliseră, oferindu-se fratelui meu postul unui profesor de vioară la Conservatorul de muzică de acolo, director fiind maestrul Ghoerghe Dima.

După câțva timp eu încep să-mi pregătesc primele concerte în străinătate, primul pus în lumea largă după războiul lung și dăunător, mai ales pentru artiștii forțați de a-și îngrădi în acel timp greu, activitatea într-un cerc strâmt de tot, cum mi-a fost dat mie, din cauza împrejurărilor vitrege. Ținta mea era Germania, Polonia și Austria.

Mă pun în legătură cu impresarul Hugo Knepler din Viena, care imediat îmi răspunse favorabil, așa că concertul meu se fixează pentru începutul lunii martie în sala Konzerthausului. Însă nu socotisem...nesiguranța și nestatornicia vremii tulburi încă. Iată că izbucnește o revoluție în Austria, veșnic frământată de zvârcoliri politice. Mi se scrie că trebuie deocamdată să renunț la concertul de acolo, lucru care îl și fac, însă nu prea bucuroasă, iar o amânare a plecării mele mult dorite în străinătate și atât de necesară mie!

Iar un timp de răbdare care durează până în toamnă. Anul 1925 însă îmi aduce în fine satisfacția de a ieși din țară. Bunul meu prieten, compozitorul Fr. de Brzezinski îmi scrie că aş avea posibilitatea de a cânta într-un concert simfonic în Varșovia și nu trece mult și primesc o scrisoare de angajament din partea Societății filarmonice de acolo, semnată de președintele Filarmonicii DI. Hoyvrsky, care mă întreabă în ce condiții aş veni. Natural că am răspuns cu entuziasm unei propuneri atât de însemnate, arătând și pretențiile mele materiale, care sunt acceptate (20 000 de lei) comunicându-mi-se că voi cânta sub bagheta vestitului dirijor polonez Gregor Fittelberg. Concertul cu data de 5 martie, într-o joi seara (în abonament). Afară de concertele regulate de joi, mai erau și altele duminica, însă acelea erau populare, lucru care mă uimește mult, văzând că joi sunt concertele mari, și că la un asemenea concert voi cânta și eu!

Cu două săptămâni înaintea plecării în străinătate, la începutul lunii februarie 1925, am cântat în concertul compozitorilor româno-idei suite românești de Filip Lazăr, foarte dotat compozitor, care îmi adusese aceste suite cu scurt timp înainte, și spre a căru

negrăit de mare bucurie, le-am putut învăța în decurs de 3 săptămâni, cântându-i-le pe din afară și complet puse la punct. Amândouă au avut mare succes la concert, la care din întâmplare asista și compozitorul celebru Béla Bartók. În program mai figura și Sonatina sa pentru pian executată pe note de Madeleine Cocorăscu – o foarte talentată pianistă bucureșteană, și fiica eroului de la Jiu, generalul Cocorăscu. Béla Bartók însă făcu câteva observații pianistei executante și nu părea prea mulțumit. După aceasta veni de-a dreptul la mine, îmi strânse mâna cu cuvintele: „Grossartige Leistung!” Afară de aceste numere pianistice, mai figurau și câteva cântece pentru voce, executate impecabil de Elisa Băicoianu, fiica doamnei Eufrosina a generalului Băicoianu, prietena Carmen-Sylvei și una din bunele pianiste de pe vremuri.

La două zile după aceasta cânt într-o serată muzicală în familia Münzer, oameni foarte muzicali și a căror odraslă mai mare, frumoasa Marga, era una dintre elevele mele preferate. Cred că am simțit mai sus că în această familie am cunoscut pe celebrul pictor vienez Alex Jarsy, care se afla în timpul ocupației germane în București.

La câteva zile după aceasta plec în străinătate, condusă la gară de soțul meu, care pentru prima oară se desparte de mine și pentru vreme îndelungată de trei luni. Mai venise mama și sora mea cu fratele mai mic și câțiva prieteni. M-am instalat destul de comod într-un cupeu de clasa a II-a (căci un voiaj cu wagonlits nu era abordabil din cauza prețului exorbitant pe atunci) și trenul porni din gară. Nu păresem fără emoție pe toți ai mei, dar gândul că voi revedea Berlinul, Lipsca și pe urmă Varșovia, îmi ridica moralul în chip nebănuit.

Împreună cu mine în cupeu se mai afla o tânără domișoară care făcea o cale și mai lungă, urmând să ajungă în America de Sud, însă prin Berlin-Hamburg. Așa că aveam și tovarășă de drum. În țară, trenul era ticsit de lume, care însă a început să se rărească cu cât ne apropiam de granița Poloniei.

La Sugatin, se făcu revizia pașapoartelor și a bagajelor, însă extrema politețe a funcționarilor vamei polone ne ușură mult formalitățile. Polonezii sunt de o deosebită curtoazie, mai ales față de călătorii români.

Făcui primul pas în străinătate după o absență îndelungată, din pricina păcătosului de Război Mondial!

lată-mă debarcând la Oranienburg, lângă Berlin, unde mă aștepta în gară vechea mea prietenă Gertrud Sauer, cu care nu mă văzusem de vreo 10 ani. Prea mare schimbare n-am constatat nici

una nici alta, așa că după îmbrățișările de bună întâlnire, sunt condusă cu entuziasm la locuința prietenei mele în Lehnitzstrasse 19. Acolo, după un dejun reconfortant, încep să deschid bagajele, din care ies diferite cadouri românești ca: rochii, perne, bluze, spre bucuria prietenei mele, care era într-un continuu extaz. Toate aceste lucruri frumoase erau pentru dânsa!

După aceea face o plimbare prin oraș. Oranineburg, oraș cu caracter medieval, posedă un castel istoric, datorit de marele Elector al Brandenburgului, soției sale iubite, principesa Luisa Henrietta, a cărei statuie domină piața din fața castelului străvechi. Împrejmuit de păduri de brazi și pini și înconjurat de lacuri, care leagă apele care se revarsă acolo printr-un uriaș canal navigabil cu Stettinul, la Marea Baltică. Aici, în liniștita locuință a prietenei mele, pe un pian mai puțin bun însă, pot lucra în tihnă repertoriul concertelor mele în perspectivă.

Prinzându-se de veste că mă aflu în Oranienburg, amatori de muzică mă solicită să dau un concert în sala Musikverein-ului.

Făcând înainte o mică repetiție pe pianul „Ibach”, sunt înconjurată de câțiva muzicieni (ziși) de seamă de acolo, care îmi priveau cu înfrigurare mâinile în timp ce cântam, minunându-se de mecanismul meu impecabil.

La concert, mare entuziasm, flori și promisiunea de a reveni negreșit la anul viitor.

Oameni foarte drăguți și primitivi mă invită ca pe un musafir de seamă, toată așa-zisa aristocrație de acolo, spre bucuria prietenei mele, care desigur mă acompaniază peste tot, mândră de succesul meu. Mă pregătesc pentru plecarea la Varșovia, de unde trebuie să revin la zero, spre a concerta în Berlin în sala Steinway, nemaigăsindu-se altă sală, sezonul fiind foarte înaintat.

În Varșovia sunt găzduită la legația elvețiană, la talentata mea elevă Hedy Durrer, al cărei soț este atașatul comercial al Republicii Elvețiene. Mă prezint dimineața a doua zi la Filarmonică, unde sunt primită de președintele Hoynacky și dirijorul Fitelberg. Sunt extrem de gentili, mai ales bătrânul domn Hoynacky, prieten bun al compozitorului Brzezinsky.

Pe ziua următoare, de altfel, chiar ziua concertului simfonic, e fixată repetiția cu orchestra. Filarmonica are o splendidă sală de concert, mult asemănătoare sălii Gewandhaus-ului din Lipsca. Are un podium special pentru cele două pianе de concert (Bachstein și Steinway), iar pe cel mare, care e alipit acestuia, e repatizată orchestra.

Sub bagheta lui Fitelberg, care este un iscusit dirijor de orchestră, totul e bine pus la punct, așa că o singură repetiție în vederea concertului pare suficientă.

După-amiază, cu o zi înainte de concert, mă duc să fac o vizită ministrului nostru Iacovski, pentru care aveam o scrisoare din partea Reginei României. Ajunsă la legație aflu că ministrul tocmai plecase în concediu. Sunt întâmpinată de consilierul de legație G. Și de secretarul legației Babeș, un tânăr simpatic.

La concert din toată legația noastră asistă numai acesta din urmă, deoarece dl. Odgorcea îmbolnăvindu-se nu putuse veni, însă mi-a trimis un frumos buchet de flori. Concertul decurge cu succes, crescând, fiind la urmă silită, după ovații îndelungate, de a cânta câteva bucăți în plus.

A doua zi presa scrie foarte elogios. Sala Filarmonicii din Varșovia posedă o acustică aproape inegalabilă față de alte săli europene. Mai are și avantajul de a avea ca sală de așteptare pentru soliști, un salon de toată frumusețea, ornat cu un imens covor persian și având un pian mare de concert Bachstein, pe care artistul pianist poate să-și refacă degetele înainte de concert. Pe perete, deasupra instrumentului atârână un mare portret în ulei, reprezentând pe Bach.

A doua zi sunt rugată să vin să-mi iau onorarul, care reprezenta în valuta noastră 20 000 de lei.